

altfel că « documentele arată că în Țara Românească nu a existat un sistem de cetăți asemănător celui care timp de secole, ca un uriaș scut de piatră, a contribuit la apărarea hotarelor Moldovei »¹.

Neagoe nu vorbește despre cavalerie în mod special, fiindcă el se ocupă de mișcarea oștilor pe cîmpul de luptă sau în marș, nu de descrierea categoriilor de oșteni care executau aceste mișcări. Ele erau cunoscute la vremea aceea tuturor, și subînțese în textul *Învățăturilor*. Desigur că atunci cînd se recomandă domnului să fugă din calea dușmanului înconjurat de 60 de oșteni se presupune că el nu fugea și nu era urmărit pe jos.

În *Cuvîntul pentru judecată* de care ne-am mai ocupat, autorul vădește mai puțin omisiuni și ignoranță în materie de procedură juridică și mai mult preocuparea esențială a *Învățăturilor*, care nu este de a descrie instituțiile țării ci de a recomanda procedeele de întărire a prestigiului domnesc și în general a monarhiei absolute. În plus, este evident că recomandările privesc o epocă în care activitatea judecătorească a domnului a crescut mult, în fața acestei instanțe supreme prezentîndu-se cauze tot mai variate, judecate pînă atunci înaintea marilor feudali beneficiari ai regimului imunităților.

Ideea centrală a *Cuvîntului* este că domnul nu trebuie să facă nici o deosebire între sărac și boer ci să judece drept, fiindcă:

« Domnul carele va judeca pre drept, acela-i domn adevărat și unsul lui Dumnezeu și va dobîndi și lumina care nu va trece niciodată. Iar domnul care nu va judeca pe dreptate și pre legea lui Dumnezeu acela nu iaste domn, nici să va chema îndreptător și unsul lui Dumnezeu, ci va fi pierdut în piericiunea cea de veci și pentru fătărnicia lui nici fața lui Dumnezeu nu o va vedea » (ms. 109, f. 177 v).

În consecință, se dau cîteva sfaturi foarte oportune și foarte concrete asupra modului cum trebuie să se poarte domnul la judecată spre a nu năpăstui pe sărac și a face judecată dreaptă tuturor. După ele urmează, ca de obicei, exemple istorico-biblice și o meditație din Simion Monahul. Deși foarte puține (trei pagini) sfaturile practice sînt foarte bine alese și țintesc la esența lucrurilor.

Cel mai semnificativ dintre capitolele social-politice rămîne însă *Cuvîntul de învățătură al lui Neagoe Voievod către prea iubitul său fiu Teodosie și către alți unși ai lui Dumnezeu, despre milostenie și pace*. Titlul sună călugărește și se inspiră din *в милостини и в благоестроені* al lui Simion Monahul. Cu mici modificări, 13 pagini sînt luate din « Umilița ». Dar dacă toate aceste 13 pagini ar fi putut fi redactate pentru călugări de către un călugăr, în nici un caz cele 10 pagini care le preced n-au fost destinate călugărilor și nici nu reprezintă gîndirea unui călugăr. Ele au fost scrise de același Machiavel răsăritean care a urmărit să împărtășească lui Teodosie și celorlalți domni secretele monarhiei absolute. De aci paradoxala (în gura unui călugăr) recomandare cu care se deschide cuvîntul: domnul să aibă grijă în primul rînd de miluirea celor ce-l slujesc și îi sînt devotați lui și pe urmă să se ocupe de miluirea săracilor, fiindcă de săraci au grijă și alții pe cînd de slugile sale se ocupă numai el. Să nu cumva să ia venitul slugilor și să-l dea minăstirilor, fiindcă pentru acest venit este slujit cu credință pînă la moarte.

¹ TRAIAN MUTAȘCU, *Arta militară în Țara Românească la începutul sec. XVII* — Radu Șerban, București 1961, p. 46—47.